

Policy brief

Djeca s teškoćama
i studenti s invaliditetom
zaslužuju mogućnost
kvalitetnog učenja



HRVATSKI SAVEZ
GLUHOSLJEPIH OSOBA
DODIR

Obrazovanje nije priprema za život; ono je život sam. John Dewey



VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge



Europska unija

Ulaganje u budućnost.



Sažetak

Djeca s teškoćama u razvoju (TUR) i osobe s invaliditetom (OSI) sve su bolje integrirani u obrazovnu zajednicu, što poboljšava ostvarenje Ustavom i zakonima zajamčenih prava na jednakost i nediskriminaciju. Pred Hrvatskom su izazovi daljnega razvoja inkluzivnog obrazovanja koje neće samo ‘integrirati’ djecu s teškoćama, predmijevajući da s njima nešto nije u redu, već razvoj takvoga sustava koji prepostavlja da su sva djece različita i da svi mogu i trebaju učiti. Za snažnije iskorake nužno je poboljšati provedbu zakona i drugih propisa, koordinaciju nadležnih tijela, okrenuti se ka korisničkom pristupu, boljem informiranju korisnika i šire javnosti te kroz praćenje i evaluaciju stalno poboljšavati manjkavosti sustava.

Školovanjem do ostvarenja svojih mogućnosti

Djeca s teškoćama u razvoju najčešće su percipirana prema onome što im nedostaje umjesto prema tome što mogu ponuditi. Negativni stavovi društva prema ovoj djeci vode ka njihovom isključivanju, bilo marginalizacijom, institucionalizacijom, napuštanjem ili zanemarivanjem. Od toga pak štetu imamo svi: oni najčešće i u odrasloj dobi ostaju socijalno isključeni, siromašni i nezaposleni, a društvo u cjelini ne koristi kapacitete ove ranjive, ali potentne društvene skupine. Kako je školovanje djece s teškoćama kritična varijabla da razviju potencijale i poboljšaju svoje društvene i ekonomski šanse, sve više zemalja opredjeljuje se za razvoj inkluzivnog obrazovanja. U drugoj polovici prošloga desetljeća usvajanjem niza zakona, propisa i strateških dokumenata u Hrvatskoj je otvoren put inkluzivnom odgoju i obrazovanju. Ambiciozni planovi i progresivna zakonska rješenja doveli su do niza poboljšanja pa je sada pravi trenutak da analiziramo ograničenja postojećih propisa, tj. da vidimo gdje smo stigli u provedbi, koji su glavni problemi, što se može i treba učiniti da se inkluzivni proces poboljša i ubrza.

Analizom tih dokumenata u publikaciji *I ja želim učiti* dajemo pregled ostvarenosti uvjeta za postizanje inkluzivnog predškolskog odgoja i obrazovanja. Naši uvidi, zaključci i preporuke koje i ovdje iznosimo trebali bi pomoći donositeljima odluka i drugim dionicima u identifikaciji gorućih problema i načinima njihova rješavanja. Terenskim istraživanjima zadovoljstva korisnika srednjoškolskog i visokoškolskog sustava za djecu i studente s teškoćama (*Izvješće o istraživanju*) donosimo toliko potrebne uvide u zadovoljstvo i informiranost učenika i studenata s teškoćama, kao i drugih korisnika sustava: roditelja djece s TUR-om, ravnatelja, nastavnika i profesora te njihovih stručnih suradnika, kao i vršnjaka i njihovih roditelja.

Što smo naučili

Kako bi podupro razvoj inkluzivnog obrazovanja, savez Dodir prijavio je i dobio sredstva za projekt „Multidimenzionalna analiza socijalne uključenosti djece s teškoćama i studenata s invaliditetom u obrazovnom procesu”, sufinanciran sredstvima Europske unije iz Europskog socijalnog fonda. Članovi saveza Dodir proveli su analizu sadržaja zakonodavstva i strateških dokumenata te provedbe inkluzivnog obrazovanja. Paralelno su provedena tri spomenuta istraživanja, imajući na umu mali broj dosad provedenih istraživanja u Hrvatskoj o srednjoškolcima i studentima s teškoćama kao i činjenicu da se upravo njihovo mišljenje često preskače pri donošenju odluka koje se njih tiču. I analiza i istraživanja provedeni su u 2014. godini.

Prošireni socijalni model

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i Konvencija o pravima djeteta Ujedinjenih naroda usmjeravaju nacionalne politike ka proširenom socijalnom modelu, koji djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom ne doživljava samo kao ranjive društvene skupine potrebite skrbi (što je odlika medicinskog modela), već kao nositelje obrazovnih, socijalnih, gospodarskih, građanskih i političkih prava. Države potpisnice obvezale su se na poduzimanje mjera obrazovne politike kojima će osigurati da sva-

ko dijete s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom imati pravo na obrazovanje na osnovi jednakih mogućnosti. Za Hrvatsku, koja je ratificirala obje konvencije i donijela potrebne zakone i provedbene propise, to znači prioritet ostvarenja inkluzivnog obrazovnog sustava.

Postignuća i izazovi

Analiza relevantnih dokumenata pokazala je da su propisi omogućili integraciju djece s teškoćama u vrtiće i škole, gdje je njihovo uključivanje u redovite programe postalo pravilo, te se je tako otvorio put za intenzivnu integraciju mladih s invaliditetom na sveučilišta i učilišta. Kroz provedbu je, međutim, vidljivo da je potrebno raditi na ostvarenju univerzalne razumne prilagodbe vrtića, škola i fakulteta te na sustavnom osiguranju podupirućih usluga učenicima s teškoćama i studentima s invaliditetom. Pokazuje se i da ovakav decentralizirani pristup odgoju i obrazovanju rezultira ne-ujednačenom kvalitetom i praksama podrške, kao i nejasnim odgovornostima. Na razini sustava, vidljivi su problemi koordinacije među sektorima, posebno zdravstvenim, odgojno-obrazovnim i sektorima socijalne skrbi, zbog čega izostaje kvalitetno i sustavno praćenje pojedinačnih potreba djece s teškoćama.

Predškolski odgoj

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju djeci s teškoćama u razvoju daje pravo prioriteta upisa u predškolske programe, a podaci pokazuju da je u tome zadnjih godina napravljen veliki iskorak. U prošloj školskoj godini u vrtiće je upisano 5.972 (5,46 %) djece s TUR-om, od čega ih je samo 602 u posebnim skupinama, dok su ostali integrirani u redovne skupine. Državni pedagoški standard uređuje standarde integracije, pa tako uz propisani broj djece u skupini u kojoj boravi dijete s teškoćama u razvoju, osim stručnog tima vrtića dječji vrtić može zaposliti radnika za pomoć i njegu. Iako se sve više vrtića pridržava državnoga standarda o manjem broju djece u skupini ili angažiraju trećeg odgajatelja, zabrinjava što ih jako mali broj ima zaposlenoga pomoćnog radnika za njegu.

Oblici podrške inkluziji u vrtićima (N=120)

Oblik podrške inkluziji	Broj vrtića
Vanjska suradnja	96
Asistent	71
Stručni djelatnik – rehabilitator	54
Manja grupa djece	51
Pomoćni radnik za njegu	3
Ne koriste stručnu pomoć ni suradnju	14



Izvor: Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom (2013) Izvješće o radu 2013.

Postojećim regulatornim okvirom nisu, međutim, definirani uvjeti i normativi korištenja drugih oblika podrške djetetu i djelatnicima vrtića. U kontekstu decentraliziranoga sustava predškolskog odgoja, okvir za programe i boravak vrtićima daju jedinice lokalne samouprave (JLS) koje i osiguravaju sredstva za njihov rad. Utoliko mogućnost osiguranja primjerenih uvjeta, kroz smanjenje broja djece u grupi, osnaživanje odgajatelja i suradnika za rad s djecom s teškoćama u razvoju, zapošljavanje stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila, osmišljavanje rješenja suradnjom s udrugama i osiguravanje asistenta/pomoćnika djetetu, zavisi o razvijenosti i proračunu pojedine JLS kao i senzibiliziranosti lokalne vlasti za djecu s teškoćama u razvoju.

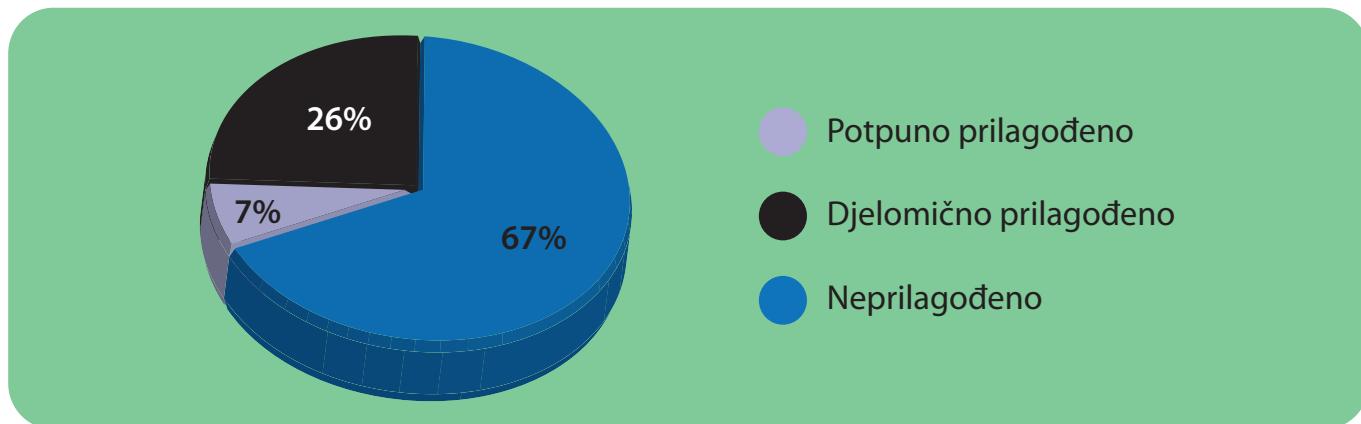
Postignuća	Izazovi	Preporuke
<p>Zakonom zajamčena prednost pri upisu</p> <p>Od 2005. udvostručen udio djece s teškoćama u vrtićima (s 3 % na 6 %)</p> <p>Sve više djece integrirano u redovne programe</p> <p>Trend smanjivanja broja djece u grupi</p> <p>Koristi se sve više asistenata</p> <p>Angažiranje vanjskih suradnika i trećeg odgajatelja</p>	<p>Decentralizirani pristup i deficit regulative dovode do raspršivanja odgovornosti, financijskih problema i neujednačenih praksi</p> <p>Zajamčena prednost upisa ostvaruje se samo ako za to postoje drugi uvjeti</p> <p>Nisu osigurani uvjeti za predviđeno smanjenje broja djece u grupi</p> <p>Vrtići nisu dobro ekipirani za rad s djecom s TUR-om</p> <p>Nedostatak asistenata, trećih odgajatelja i rehabilitatora</p> <p>Vrtići ne koriste mogućnost angažiranja pomoćnog radnika za njegu</p> <p>Slaba opremljenost didaktičkim igračkama i pomagalima</p> <p>Neprilagođenost prostora</p> <p>Izostaje definiranje uvjeta i osiguranje mreže usluga za provođenje rane intervencije i rehabilitacije</p>	<p>Povećati i usustaviti ulaganja jedinica područne i lokalne samouprave, ali i države, u prilagodbu infrastrukture i opreme te zapošljavanje i edukaciju djelatnika vrtića</p> <p>Unaprijediti sustav obrazovanja, osposobljavanja i supervizije odgajatelja</p> <p>Podzakonskim aktima definirati i poticati korištenje asistenata/tumača znakovnoga jezika, volontera te vanjskih usluga ustanova i udruga u zajednici</p> <p>Osigurati kadrovske i druge uvjete za provođenje standardiziranih postupaka rane intervencije i rehabilitacije tijekom boravka u vrtiću</p>

Osnovno i srednje školstvo

Mogućnosti, uvjeti i norme za uključivanje učenika s teškoćama u razvoju u redovite školske programe definirani su Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi i Državnim pedagoškim standardima. Vrstu teškoća i primjereni oblik školovanja i pomoći za pojedinog učenika utvrđuje Stručno povjerenstvo za utvrđivanje psihofizičkog stanja učenika. Prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS), na početku školske godine 2013./2014. učenici s teškoćama u razvoju činili su 5,6 % ukupnoga broja učenika osnovnih škola. Pritom je 16.464 učenika bilo uključeno u redovite, a 2.269 u posebne programe osnovnoškolskog obrazovanja. Od učenika integriranih u redovite razredne programe, njih 52 % pohađa nastavu po prilagođenom programu, a 48 % je učenika s individualiziranim pristupom poučavanja. Iako se regulatornim okvirom potiče uključivanje djece s TUR-om u redovite ustanove obrazovanja, povjerenstva još uvijek prečesto upućuju djecu u posebnu ustanovu odgoja.

Učenici s teškoćama u razvoju imaju pravo na direktni upis u srednju školu, a učenici s težim zdravstvenim smetnjama pravo na ostvarivanje prednosti pri upisu. MZOS u izvješćima o provedbi Strategije za izjednačavanje mogućnosti OSI ne daje, međutim, obuhvatan uvid u razinu ostvarenja tih prava. Nema ni objedinjenih podataka o srednjoškolskim učenicima s teškoćama u razvoju, a dostupni su samo podaci Državnog zavoda za statistiku, prema kojima je u školskoj godini 2009./2010. djelovalo 440 srednjih škola s ukupno 183.039 učenika, pri čemu je bilo 1074 učenika s teškoćama u potpunoj integraciji. Zanimljivo je istaknuti kako u Hrvatskoj još uvijek djeluje 40 srednjih škola za mladež s teškoćama, a prema podacima iz 2012./2013. po posebnim programima školuje se 1.655 učenika. Cjelovitije podatke MZOS osigurava po pitanju pristupačnosti obrazovnim institucijama. Ti podaci jasno ukazuju na potrebu daljnog ulaganja u prilagodbu školskih objekata kao preduvjeta obrazovne inkluzije.

TABLICA 5: Prilagođenost školskih objekata s jednim i više katova u 2012. godini



Kako bi se osigurala inkluzija u obrazovanju važna je učinkovita potpora institucionalnih tijela i službi profesionalnog usmjeravanja te socijalne skrbi, djelovanje mobilnih timova i pomoćnika u nastavi, suradnja roditelja i škole. Iako je od 2010. godina broj pomoćnika u nastavi kojima je MZOS izdao suglasnost povećan s 230 na 800, njihov rad i dalje se financira projektno ili lokalno, a postojeća regulativa ne propisuje standarde njihova regrutiranja, djelovanja i stjecanja kompetencija. Kako se integracija učenika odvija prema zastarjelim pravilnicima iz 1990-ih godina koji se vode premisama medicinskoga modela, većina oblika podrške obrazovnim ustanovama u radu s učenicima s TUR-om nije standardizirana niti su razvijeni postupci pravovremenog prepoznavanja, praćenja i uključivanja sve djece s teškoćama.

Postignuća	Izazovi	Preporuke
Sve više djece u redovnim programima	Loše statističko praćenje	Unaprijediti statističko praćenje i koordinaciju različitih sustava u ostvarenju obrazovnih prava djece s TUR-om
Institut izravnog upisa djece s TUR-om u srednje škole	Povjerenstva sklona upućivati učenike s TUR-om na školovanje u posebne ustanove	Stručnjake za ranu intervenciju uključiti u rad povjerenstava za utvrđivanje spremnosti djece za osnovnu školu
Usvojeni normativi o broju učenika, prostoru, opremi te postupku utvrđivanja psihofizičkoga stanja učenika	Sve stroži uvjeti za ostvarivanje prava na izravan upis	Povećati broj stručnih suradnika osposobljenih za pružanje individualizirane podrške i praćenje inkluzije učenika s TUR-om
Nacionalni okvirni kurikulum uređuje odgojno obrazovnu ponudu učenicima s TUR-om	Izostanak individualiziranoga pristupa s diferenciranim programom i podrškom	Analizirati i prilagoditi obrazovne programe, posebice za slijepu, gluhi ili gluhoslijepu djecu
Proaktivnost AZOO-a i ASOO-a (stručno –pedagoški nadzor i osposobljavanje nastavnika)	Nepoznate ukupne potrebe za stručnim usavršavanjem djelatnika	Utvrđiti potrebne kompetencije učitelja i nastavnika za obrazovanje djece s TUR-om te unaprijediti sustav njihova obrazovanja, osposobljavanja, nadzora i vrednovanja
Uloga asistenata sve značajnija	Nije donesen jedinstven pravilnik koji bi standardizirao oblike podrške i prilagodbe djeci s TUR-om	Hitno usvajanje pravilnika koji će standardizirati oblike podrške i prilagodbe obrazovnog sustava djeci s TUR-om
Osnivanje mobilnih timova	Nije regulirana ni uloga niti osigurano sustavno finansiranje asistenata	Osigurati sustavno financiranje, osposobljavanje, licenciranje i nadzor rada asistenata u nastavi
Školama se odobrava dodatni rad stručnjaka i produženi stručni postupak	Arhitektonske prepreke, neprilagođena oprema i prostor	Intenzivirati rad na uklanjanju prostornih i drugih vrsta prepreka u obrazovnom sustavu
Sve dostupniji specijalizirani prijevoz i pomoći nastavni materijali	Predrasude odgojno-obrazovnog okruženja	
Mreža škola bez arhitektonskih barijera i elektronsko mapiranje (eMapa) ponude škola		

Visokoškolsko obrazovanje

U akademskoj godini 2010./2011. upisano je 254 studenata s invaliditetom, što je, prema podacima MZOS-a, tek 0,13 % u odnosu na ukupan broj studenata (194.187). Procjenjuje se da studenata s teškoćama ima znatno više, ali taj broj se ne može sa sigurnošću utvrditi jer se za ulazak u evidenciju osoba s invaliditetom i korištenje podrške trebaju prijaviti Uredu za studente. Pristup studenata s invaliditetom obrazovanju nije zakonski posebno reguliran, što rezultira različitim praksama polaganja ispita i nejednakim pristupom potpornim uslugama poput osobnog asistenta i prijevoza. Studentima s invaliditetom ipak je odnedavno prilagođen upisni postupak, a pojedina sveučilišta osiguravaju kandidatima s invaliditetom (tjelesno oštećenje 60 % i više) pravo na prednost pri upisu. Važan iskorak prema reguliranju podrške za studiranje napravljen je usvajanjem sveučilišnih pravilnika kojima se uređuje ustroj i djelovanje ureda za studente s invaliditetom. Ta pitanja rješavaju se i u okviru rada studentskih savjetovališta, preko koordinatora ili povjerenstava/povjerenika za studente s invaliditetom. Zabrinjava da još nije osnovana nijedna takva služba na veleučilištima i visokim školama. Prema istraživanju Ureda pravobraniteljice provedenom 2012. godine oko 40 % ustanova visokog obrazovanja ima osnovne elemente pristupačnosti, a samo 30 % ih je djelomično pristupačno. Elementi pristupačnosti za slijepе, gluhe i gluhoslijepе osobe gotovo da i ne postoje. Što se tiče smještaja, stariji studentski domovi rijetko imaju prilagođen pristup, dok novoizgrađeni domovi većinom imaju riješen pristup. Dio učilišta nema sobe prilagođene studentima s invaliditetom, a kod onih koji ih imaju radi se o nedovoljnem broju.

Spomenuto kvalitativno istraživanje pokazalo je da još uvijek veliku ulogu pri izboru studija ima pristupačnost i smještaj pojedine sastavnice, a da sama upisna procedura ipak nije u potpunosti prilagođena potrebama studenata s invaliditetom. Nadalje, pokazalo se da naročito veliku prepreku predstavlja neosjetljivost nekih nastavnika za specifične potrebe studenata s invaliditetom te neodgovarajuće, velike predavaonice i odvijanje nastave u velikim grupama.

„...profesorica (je) imala čudan pristup prema meni, onda mi je rekla kada nisam uspjela proći njen kolokvij “Oprostite, bilo bi dobro da se ispišete! Pitanje je dal čete vi ovo uopće završiti” Zbog moje gluhoće! Ja sam se šokirala, moje samopouzdanje je jako palo, užas užas“.

sudionica intervjuja „Izvješće o istraživanju“

Također, pokazalo se da je uključenost u društveni život veoma važna za doživljaj pripadnosti i prihvaćenosti, ali da pri tome veliki izazov za studenta može predstavljati upoznavanje kolega s vlastitim invaliditetom. Naročito važan nalaz predstavlja poruka studenata s invaliditetom da je važno omogućiti im uključivanje u dodatne sadržaje, kao što su sudjelovanje u Erasmus programima razmjene, natjecanjima, projektima i ljetnim školama.

S druge strane, kvantitativno istraživanje pokazalo je da su studenti s invaliditetom slabo, ali ipak zadovoljni sustavom potpore u visokom obrazovanju, dok su sveučilišni nastavnici i rukovoditelji malo manje zadovoljni. Sustavom potpore najmanje su zadovoljni studenti s oštećenjima sluha, a slijede ih studenti s tzv. „nevidljivim oštećenjima“. Najzadovoljniji su pak studenti s motoričkim poremećajima koji se kreću uz pomoć invalidskih kolica, a slijede ih studenti s oštećenjima vida i studenti s motoričkim poremećajima koji se samostalno kreću. Analize pokazuju i da su studenti-vršnjaci, ali i članovi udruga osoba s invaliditetom slabo informirani o sustavu akademske potpore, kao i o samim studenima s invaliditetom, njihovim bolestima, oštećenjima, poremećajima i potrebama.

Postignuća	Izazovi	Preporuke
Odredbe o zabrani diskriminacije integrirane u sveučilišne pravilnike	Obrazovanje studenata s invaliditetom nije zasebno regulirano, a oblici podrške nisu standardizirani	Regulirati studentska prava OSI i propisati standarde pristupačnosti te način i vrstu podrške studentima s invaliditetom
Trend ka ugrađivanju cilja osiguranja pristupa i potpore za studente s invaliditetom u sveučilišne ugovore o financiranju s MZOS-om	Neujednačena prilagodba nastave i prakse polaganja ispita	Obrazovati i senzibilizirati profesore i ostale uključene u sustav podrške studentima s invaliditetom
Osnivanje ureda za studente s invaliditetom pri sveučilištima	Neujednačen pristup potpornim uslugama, osobnim asistentima i prijevozu	Jačati kapacitete studenata s invaliditetom za iskazivanje potrebe za podrškom i prije samog početka studiranja
Studentska savjetovališta, koordinatori i povjerenstva za studente s invaliditetom na fakultetima	Loše statističko praćenje	Sustavno informirati sve studente o potrebama OSI i mogućim oblicima podrške
Prilagođen upisni postupak	Neosjetljivost i neosposobljenost dijela nastavnog i nenastavnog osoblja za rad sa studentima s invaliditetom	Intenzivnije informirati javnost o pravima i mogućnostima studenata s invaliditetom
Prednost pri upisu (tjelesno oštećenje veće od 60 %)	Visoka učilišta nemaju uredi za studente s invaliditetom ni druge službe	Pratiti i vrednovati ishode uključivanja studenata s invaliditetom u sustav visokoškolskog obrazovanja
Projekti razvoja oblika podrške i stvaranja nacionalnih standarda za razvoj pristupačnosti visokog obrazovanja studentima s invaliditetom (Eduquality)	Loša regulacija uklanjanja prostornih barijera	Nastaviti s unapređivanjem sustava potpore studentima s invaliditetom
Stipendije, naknade i pokrivanje troškova prijevoza studenata s invaliditetom	Na visokim učilištima nedostatno zastupljeni osnovni elementi pristupačnosti, posebno za slijepе, gluhe i gluhoslijepе studente	Intenzivirati djelovanje na osiguranju elemenata pristupačnosti visokih učilišta
Pravo na subvencioniranu prehranu i prednost pri smještaju u studentskim domovima	Neprilagođen smještaj	Iskoristiti pozitivna iskustva Sveučilišta u Zagrebu u realizaciji potpore studentima s invaliditetom

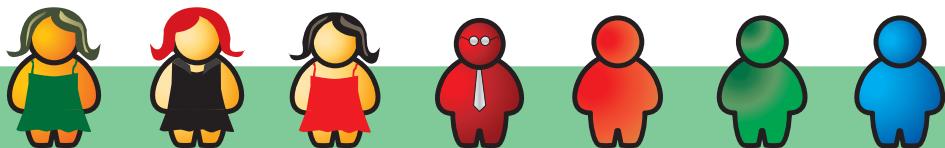
Što ovi rezultati znače?

Unatoč pozitivnim promjenama, realizacija socijalne pravde i jednakosti u obrazovanju i dalje je u raskoraku s načelno prihvaćenim obvezama. Da bi došlo do očekivanih promjena u obrazovanju potrebno je da se zakoni doista provode te da su učenici s teškoćama pravovremeno obaviješteni o svojim pravima. Inkluzivni odgoj i obrazovanje zahtijevaju fleksibilan pristup u organizaciji rada vrtića, škola i fakulteta uz osiguravanje dodatnih edukacija, diferencirano poučavanje, tehničku potporu, individualizirane kurikule te praćenje, vrednovanje i ocjenjivanja napretka učenika. Ukratko, potreban je sustavan pristup inkluzivnom odgoju i obrazovanju, s jasnim ciljevima, mjerama i odgovornostima. S obzirom na finansijsku neodrživost velikoga broja gradova i općina, ovakav decentralizirani pristup ne može polučiti dobre rezultate. Isto tako, loše statističko praćenje, nedostatak istraživanja, nekonzultiranje samih učenika s teškoćama onemogućavaju kvalitetno utvrđivanje stanja i individualno praćenje, a onda su i rješenja nužno manjkava. Na kraju, loša informiranost zaposlenika vrtića, škola i fakulteta, vršnjaka i šire javnosti o potrebama i pravima djece s teškoćama i osoba s invaliditetom značajno otežava njihovu integraciju i ravnopravno sudjelovanje u obrazovnoj zajednici. Neuralgične točke sustava su detektirane, na donositeljima i provoditeljima odluka sada je da ih učinkovito adresiraju.



Za daljnje čitanje:

- Izvješće o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013. godinu
- Osiguravanje minimalnih standarda pristupačnosti visokog obrazovanja za studente s invaliditetom u RH (2013).
- Anant Mishra: Equitable Access to Education for Children with Disabilities
<http://www.mdac.info/en/news/international-day-students-end-segregation-education>
- Bryan Harman: Inclusion/Integration; Is There a Difference?
http://www.cdss.ca/images/pdf/general_information/integration_vs_inclusion.pdf

**Autori:**

Anka Kekez Koštiro

Urednica: Tajana Uzun

Izdavač: Hrvatski savez gluhoslijepih osoba Dodir

Grafičko oblikovanje i tisk: ITG d.o.o

Naziv projekta:

Multidimenzionalna analiza socijalne uključenosti djece s teškoćama i studenata s invaliditetom u obrazovnom procesu

Ovaj dokument sažetak je sljedećih publikacija:

Anka Kekez Koštiro, Tajana Uzun (2014) I ja želim učiti, Zagreb, Hrvatska

Lelia Kiš-Glavaš, Zrinjka Stančić, Kristina Urbanc (2014) Izvješće o istraživanju, Zagreb, Hrvatska

Za više informacija:

**Hrvatski savez
gluhoslijepih osoba Dodir**
- Nositelj projekta

Vodnikova 8
HR- 10 000 Zagreb
Tel/Fax (+385) 1 487 5431
E-mail: dodir@dodir.hr
Web: www.dodir.hr
www.dodir.hr/ipa

**Agencija za
strukovno obrazovanje
i obrazovanje odraslih**

Radnička cesta 37b
10 000 Zagreb
Web: <http://asoo.hr/defco/>
E-mail: defco@asoo.hr

O EU fondovima:

**Ministarstvo regionalnog
razvoja i fondova
Europske unije**

www.struktturnifondovi.hr

Projekt "Multidimenzionalna analiza socijalne uključenosti djece s teškoćama i studenata s invaliditetom u obrazovnom procesu" sufinanciran je sredstvima Europske unije iz Europskog socijalnog fonda i Ureda Vlade Republike Hrvatske za udruge.

Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Hrvatskog saveza gluhih i sljepih osoba Dodir.

Stajališta izražena u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno stajalište Ureda Vlade Republike Hrvatske za udruge.

Rujan, 2014., Zagreb



